

УДК 378.6.015.31.016:612]:[37.011.3-051:796](043.3)
DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-24-28

ПРИЙМАК Сергій Георгійович –

доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри біологічних
основ фізичного виховання, здоров'я та спорту
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3911-7081>
e-mail: spriimak1972@gmail.com

РАТОВ Анатолій Максимович –

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики спорту
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6968-1543>
e-mail: amratov@ukr.net

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. До багатьох методів прикладного системного аналізу найбільш оптимальним інструментом дослідження складних кібернетичних систем є теоретичне, аналітичне, імітаційне моделювання.

Теоретичний рівень розвитку дослідження передбачає такі етапи: 1. Конструювання моделі об'єкта (наукова інтеграція даних про будову об'єкта моделювання і детермінованість його елементів). 2. Дослідження моделі з метою визначення її адекватності об'єкту, що вивчається (ідентифікація моделі). 3. Прогнозування із застосуванням розробленої моделі нових явищ, вибір найбільш раціональних варіантів розв'язання практичних завдань. 4. Апробація результатів концептуального (абстрактного) або математичного моделювання.

Моделювання відносять до методів колізійного оперування об'єктом, де досліджується об'єкт, а допоміжна штучна або природна система, що перебуває з ним в об'єктивній відповідності, детермінована істотними для мети пізнання властивостями, здатна перетворювати його на певних етапах пізнання і дозволяє отримати дані, синтезовані в інформацію про об'єкт пізнання з можливістю апробації. Метою моделювання є побудова і вивчення наявних предметів і явищ, об'єктів для визначення або удосконалення їхніх характеристик, раціоналізації способів їх побудови й управління ними. Кінцевим результатом процесу моделювання є модель об'єкта, що вивчається.

Модель – це створена або обрана дослідником система, яка відтворює суттєві для мети пізнання характеристики (елементи, властивості, відносини, параметри тощо) об'єкта, що досліджується. Найважливішою властивістю моделей є можливість проведення

різнопланових ітерацій, насамперед, розумових (логічних). Модель може бути формалізована наявними елементами проблеми в образній (вербальній) або математичній формах. Чим складнішою є проблема, тим вищим є ступінь узагальнення, рівень абстракції моделі, спеціалізації дослідницької термінології.

Виходячи з цього, проблема моделювання педагогічної діяльності відповідно меті, завданням і гіпотезі є актуальною, недостатньо вивченою і перспективною з точки зору застосування у педагогіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових працях щодо побудови моделей управління педагогічною діяльністю зазначається, що в значенні моделі не можна розглядати сувору математичну конструкцію, яка б дозволяла отримати категоричний результат діяльності. Найчастіше термін «модель» означає якісний опис керованої системи, а саме: «модель фахівця», «модель підготовки фахівця», «модель діяльності», «модель змісту освіти» тощо. Зокрема, модель фахівця передбачає такі складові [1, с. 6; 2, с. 7; 8, с. 13; 9, с. 47; 10, с. 20; 15, с. 142] : 1. Блок знань, якими має володіти фахівець. 2. Опис і оцінювання вихідного (наявного) стану об'єкта, характеристика об'єкта професійної підготовки. 3. Опис фінальних характеристик об'єкта (мети, яку потрібно досягти). 4. Методи впливу, зумовлені забезпеченням переходу від вихідного (наявного) стану до кінцевого. 5. Способи контролю за процесом досягнення поставлених цілей, порівняння відповідності досягнутого стану запланованому.

Зазначені складові дозволяють визначити характеристики майбутнього фахівця, умови, засоби, методи його формування, розробити модель фахівця і модель його підготовки.

Мета роботи – схарактеризувати моделі управління педагогічною діяльністю у

підготовці фахівців з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оптимальне вирішення завдання впровадження моделі діяльності в змістову фахову підготовку може бути детерміновано через перенесення цілей діяльності на змістову складову цілей навчання. Мета має відповідати цілям діяльності фахівця [4, с. 15; 10, с. 20]. Сукупність цілей від кінцевих (готовність) до проміжних і етапних складає основу практичного управління підготовкою фахівців, характеризується змістовністю та об'єктивною діагностикою успішності діяльності (навчання) [4, с. 15; 10, с. 20].

Модель фахівця розглядається науковцями як вихідна система, спрямована на визначення структури цілісного змісту процесу підготовки з її програмуванням кінцевого (еталонного) результату. Ця система побудована на основі аналізу та узагальнення діяльності практичних фахівців галузі, є ідеальною прогресуючою системою [4, с. 15; 7, с. 16; 10, с. 20]. Модель детермінована соціальним замовленням, яке дає змогу конкретизувати знання, уміння, навички, компетентності, рівень світогляду, особистісні якості, є автономною і не зумовлена особливостями освітнього процесу підготовки фахівця [4, с. 15; 7, с. 16].

Отже, професіоналізм фахівця є результатом освітньої діяльності і об'єктом, трансформованим через освітній процес. Критерієм оцінювання професійних знань, умінь, навичок, компетентностей, набутих за освітній період, світогляду, моральних якостей і соціальної активності є практична діяльність як цілеспрямована трудова діяльність з підготовки фахівця. Практична діяльність дає змогу оцінити єдність і ефективність теоретичної та практичної підготовки щодо реалізації професійних функцій, зокрема [10, с. 23]: ступеня досягнення мети; рівня ефективності його діяльності.

Кінцевою метою підготовки фахівця є не формальна фіксація інтегральної спрямованості щодо розв'язання і реалізації поточних професійних завдань, а орієнтація на вирішення прогностичних. Д. Чернілевський, О. Філатов визначають прогностичну професійну модель фахівця (ППМФ) як деталізований перелік вимог до його профільних особистісних і професійних якостей, що дає змогу фахівцю оптимально функціонувати не лише в умовах сучасного виробництва, а й у перспективі. Для побудови ППМФ варто реалізувати такі завдання: визначити загальні вимоги до фахівця окремої кваліфікації; оцінити наявний стан та окреслити перспективу праці фахівця; визначити об'єктивні характеристики знань, умінь і навичок; проаналізувати структуру і зміст галузі [14, с.89].

У значенні одного з параметрів моделі фахівця науковці рекомендують окреслити кваліфікаційні вимоги (характеристики) [3, с. 11]. Класифікаційна характеристика розглядається як інформаційна модель фахівця, що містить у концентрованому вигляді прикінцеві цілі його підготовки та в якій мають бути враховані всі складові його діяльності [4, с. 15]. Для об'єктивного оцінювання необхідно їх конкретизувати і виміряти, зокрема визначати рівні володіння вміннями.

Кваліфікаційні характеристики забезпечують функціонування й модернізацію освітнього процесу, навчально-методичне забезпечення. Відсутність розуміння мети і сутності роботи, упровадження новацій в адміністративно-нормативному порядку призвело до формалізму в підготовці фахівців.

Кваліфікаційні характеристики, як модельний документ, мають стати основою [11, с. 34] проміжних цілей навчання, оптимізації його змісту, підсистеми управління; мотивації навчання й діагностики успішності (студент чітко презентує мету свого навчання, знає критерії і засоби діагностики); визначення викладачем мети дисципліни, форм проведення занять тощо; оцінювання діяльності кафедр і окремого викладача, діяльності закладу вищої освіти; визначення перспективної потреби підприємств і організацій у фахівцях відповідної галузі, кваліфікації і спеціальності.

Сучасні вимоги до фахівців передбачають окреслення характеру завдань і компонентів професійної діяльності (проектувальної, конструктивної, організаційної, комунікативної), які доцільно формувати в освітньому процесі [10, с. 24].

Кваліфікаційні характеристики розглядаються і як елемент стандартизації навчання. Стандарт визначається як зразок, еталон, модель, є вихідним об'єктом для порівняння з іншими. З цієї метою прийнято державний стандарт вищої освіти, який уніфікує діяльність закладів освіти [6]. У Державному освітньому стандарті з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт охарактеризовано багаторівневу структуру підготовки фахівців вищої школи, яка і є її моделлю [6].

Математичне моделювання освітнього процесу засвідчує, що якість підготовки студентів закладів вищої освіти безпосередньо залежить від кваліфікації науково-педагогічних кадрів, рівня розвитку навчально-методичної та лабораторної бази і характеризується [10, с. 24] можливостями студента і викладача (для кожного студента має бути підібрана індивідуальна система управління); можливості студента детермінують спрощення системи управління; результативність освіти корелюється з рівнем підготовки викладача,

присутність якого забезпечує наявність системного ефектора, що проявляється у збільшенні трансмітерної функції.

Значущою для вивчення ситуації та оцінювання ефективності освіти є розвинутий стан внутрішньої рефлексії професорсько-викладацького складу і студентів щодо змісту і якості освіти, формування зворотного зв'язку, який дає змогу оперативнo управляти освітнім процесом, коригувати його мету і завдання. Для побудови оптимальної професійної моделі фахівця однаково важливо враховувати в значенні вихідного матеріалу зовнішні і внутрішні експертні оцінки [10, с. 24].

Для істотного підвищення фахового рівня випускників закладів вищої освіти К. Курбаковим запропоновано впровадження моделі цільової індивідуальної підготовки студентів, яка передбачає інформаційно-блокову систему підготовки на певному рівні якості процесу навчання, побудованого на принципах зворотного зв'язку та з використанням комп'ютерних технологій [3, с. 23].

Педагогічна діяльність є евристичною (творчою, прогностичною), кон'югованою з побудовою комплексу специфічних моделей в організації освітнього процесу під час передачі інформації від викладача до студентів, зокрема [10, с. 24; 12, с. 32]: модель сліпого пошуку (метод проб і помилок); лабіринтна модель (структурність і спрямованість пошуку за типом лабіринту); модель, заснована на гіпотезі (наявний досвід); структурно-семантична модель (змістова модель, яка враховує структуру зв'язків семантичного (сміслового) характеру між об'єктами моделі); інформаційна модель (спілкування викладача зі студентом).

Під час організації освітнього процесу з урахуванням структурно-часового аспекту виокремлюють два варіанти моделей – традиційну, класно-урочну, і за методом «шведського столу» [3, с. 23; 10, с. 24]. Головною особливістю методу «шведського столу» є вибір з набору регламентованих знань: обов'язкові дисципліни, набір дисциплін за вибором, факультативні курси. Студент обирає обсяг дисциплін, в яких він зацікавлений. Ця модель вимагає високої організації освітнього процесу і відповідного фінансового забезпечення. Водночас, вона здатна забезпечити високий рівень сучасної освіти.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розробок. Моделювання є й основою процесу професійного становлення фахівця. Розробляються і впроваджуються системи педагогічних завдань, спрямовані на формування фахівця через діяльнісну модель [10, с. 24], яка відображає сукупність модулів, диференційованих за напрямками підготовки. Модулі не є сукупністю знань, умінь, навичок,

компетентностей, а складають системну модельну якість фахівця, яка забезпечує можливості для ефективного розв'язання певних професійних завдань [10, с. 24].

Інтеграція модульних характеристик у змісті навчання є першою ланкою переходу від моделі фахівця до моделі його підготовки, яка формулюється А. Уманом як «розгортання» моделі за її елементами (проектування змісту навчальних дисциплін) [13, с. 14]. Другою ланкою виокремлено вибір адекватних змісту форм, методів і засобів навчання. Технологічний підхід до навчання передбачає побудову моделі як об'єктивної основи кінцевого результату. При цьому, до моделі не рекомендується вводити меншовагтисні, другорядні факти, які здійснюють незначний вплив на кінцевий результат. Блок професійної освіти передбачає планомірну заміну фундаментальних загальних знань спеціальними і спеціалізованими [5, с. 5; 10, с. 24].

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачаємо створення та впровадження моделей управління педагогічною діяльністю у підготовці фахівців різноспрямованих спеціальностей з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Баландин В. И, Блудов Ю. М., Плахтиенко В. А. Прогнозирование в спорте. Москва : ФИС, 1986. 196 с.
2. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Луцьк, 2000. 19 с.
3. Курбаков К. И. Целевая индивидуальная подготовка специалистов в вузе. Москва. [б.и.], 1992. 154 с.
4. Маслов В. И., Зволинская Н. И. Новое поколение квалификационной характеристики для ИФК. *Теория и практика физической культуры*. Москва, 1987. №2. С. 15-18.
5. Пилоян Р. А. Деятельностный подход при подготовке специалистов в сфере физической культуры и спорта. *Теория и практика физической культуры*. Москва, 1996. № 8. С. 5-9.
6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>.
7. Приймак С. Г. Методична система розвитку функціональних можливостей майбутніх учителів фізичної культури у процесі спортивно-педагогічного удосконалення : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; Нац. ун-т «Чернігів. колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2019. 40 с.
8. Рейнвальд Н. И., Крупнов А. И. Орга-

низирующая функция модели специалиста в учебно-воспитательной работе вуза. *Проблемы теории и методики обучения*. Москва, 1997. № 1. С. 13-15.

9. Селуянов В. Н. Эмпирический и теоретический пути развития теории спортивной тренировки. *Теория и практика физической культуры*. Москва, 1998. № 3. С. 46-50.

10. Скачков Н. Г., Солодянников В. А. Технологическая модель в физкультурно-педагогическом образовании : монография. Санкт Петербург : ГОУВПО СПбГТУРП, 2010. 174 с.

11. Соколов В. М. Стандарты в управлении качеством образования. Н. Новгород : [б.и.], 1993. 89 с.

12. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения педагогических задач (развивающееся профессионально-педагогическое обучение и самообразование). Москва : Российское педагогическое агентство, 1997. 174 с.

13. Уман А. И. Технологический подход к обучению : теоретические основы. Орёл : [б.и.], 1997. 208 с.

14. Чернилевский Д. В., Филатов О. К. Технология обучения в высшей школе. Москва : Экспедитор. 1996. 288 с.

15. Шустин Б. Н. Модельные характеристики в системе спортивной подготовки. Спорт в современном обществе : материалы междунар. науч. конгр. (г. Тбилиси 1980 г.). Москва, 1980. С. 142.

REFERENCES

1. Balandin, V. I., Bludov, Yu. M., Plakhtienko, V. A. (1986). *Prognozirovanie v sporte*. [Prediction in sports]. Moscow.

2. Danilko, M. T. (2000). *Formuvannia hotovnosti do profesiinoi diialnosti maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury* [Formation of readiness for future professional teachers of physical culture]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lutsk.

3. Kurbakov, K. I. (1992). *Celevaya individual'naya podgotovka specialistov v vuze* [Targeted individual training of specialists at the university]. Moscow.

4. Maslov, V. I., Zvolinskaya, N. I. (1987). *Novoe pokolenie kvalifikacionnoj harakteristiki dlya IFK* [A new generation of qualification characteristics for IFC]. Moscow.

5. Piloyan, R. A. (1996). *Deyatel'nostnyj podhod pri podgotovke specialistov v sfere fizicheskoy kul'tury i sporta* [Active approach in training specialists in the field of physical culture and sports]. Moscow.

6. *Pro zatverdzhennya standartu vy'shhoi osvity` za special'nisty 017 «Fizy`chna kul'tura i sport» dlya pershogo (bakalavrs`kogo) rivnya vy'shhoi osvity` : Nakaz Ministerstva osvity` i nauky` Ukrainy` vid 24.04.2019 r. №567* [On approval of the standard of higher education in the specialty 017 «Physical Culture and Sports» for the first (bachelor's) level of higher education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 24.04.2019 № 567].

7. Pryimak, S. G. (2019). *Metody`chna sy`stema rozvy`tku funkcional'ny`x mozhly`vostej majbutnix uchyteliv fizy`chnoyi kul'tury` u procesi sporty`vno-*

pedagogichnogo udoskonalennya [Methodological system of the development of functional capabilities of future Physical Education teachers in the process of sports and pedagogical improvement]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Chernihiv.

8. Reinwald, N. I., Krupnov, A. I. (1997). *Organizuyushchaya funkciya modeli specialista v uchebno-vospitel'noj rabote vuza. Problemy teorii i metodiki obucheniya* [The organizing function of the specialist model in the educational work of the university. Problems of theory and methods of teaching]. Moscow.

9. Seluyanov, V. N. (1998). *Empiricheskij i teoreticheskij puti razvitiya teorii sportivnoj trenirovki* [Empirical and theoretical ways of development of the theory of sports training]. Moscow.

10. Skachkov, N. G., Solodyannikov, V. A. (2010). *Tekhnologicheskaya model' v fizkul'turno-pedagogicheskom obrazovanii : monografiya* [Technological model in physical education and pedagogical education: monograph]. Saint Petersburg.

11. Sokolov, V. M. (1993). *Standarty v upravlenii kachestvom obrazovaniya* [Standards in education quality management]. N. Novgorod.

12. Spirin, L. F. (1997). *Teoriya i tekhnologiya resheniya pedagogicheskikh zadach (razvivayushcheesya professional'no-pedagogicheskoe obuchenie i samoobrazovanie)* [Theory and technology for solving pedagogical problems (developing vocational pedagogical training and self-education)]. Moscow.

13. Uman, A. I. (1997). *Tekhnologicheskij podhod k obucheniyu : teoreticheskie osnovy* [Technological approach to teaching: theoretical foundations]. Oryol.

14. Chernilevsky, D. V., Filatov, O. K. (1996). *Tekhnologiya obucheniya v vysshej shkole* [Teaching technology in higher education]. Moscow.

15. Shustin, B. N. (1980). *Model'nye harakteristiki v sisteme sportivnoj podgotovki* [Model characteristics in the system of sports training]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПРИЙМАК Сергій Георгійович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри біологічних основ фізичного виховання, здоров'я та спорту Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Наукові інтереси: біопедагогіка, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури, психофізіологія м'язової діяльності, фізіологія спорту.

РАТОВ Анатолій Максимович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри теорії та методики спорту Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури, фізіологія спорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRIYMAK Serhij Georgijovitch – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Biology, Health and Sport

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

Circle of scientific interests: biopedagogics, professional training of the future teacher of physical culture, psychophysiology of muscular activity, physiology of sports.

RATOV Anatolii Maksymovych – PhD in Physical Training and Sports, Associate Professor of the

Department of Theory and Methods of Sport Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of the future teacher of physical culture, physiology of sports.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2022 р.

УДК 373.3.035:331

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-28-34

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук,

професор, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>

e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

ПРОБЛЕМА ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних складних обставинах суспільного життя, пошуках, спрямованих на утвердження української державності, осмислення реалій ХХІ ст., з особливою гостротою постає питання про підвищення ефективності трудового виховання підростаючого покоління. Активна, творча, працелюбна особистість формується під впливом як соціального середовища, так і в процесі трудового виховання та навчання, мета якого – вироблення відповідних трудових умінь та навичок, професійної майстерності, готовності до життя у ринкових умовах [3, с. 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж багатьох тисячоліть одним з головних завдань виховання була підготовка молоді до участі у всіх видах людської діяльності. Однак, в умовах різних суспільних формацій, в різних країнах це завдання вирішувалося по-різному.

Проблемі трудового виховання підростаючого покоління присвячено праці багатьох зарубіжних педагогів: Дж. Дьюї, Е. Роттердамського, Т. Мора, Т. Кампанелли, Я. Коменського, А. Сен-Симона, Ш. Фур'є, Р. Оуена, Ж. Кондорсе, Р. Зейделя, С. Хартліб, Л. Блана, В. Консидеран, Т. Дезамі, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, П. Наторпа та ін.

Аналіз літературних джерел засвідчує певну увагу сучасних дослідників до різних аспектів трудового виховання підростаючого покоління. Значний внесок у вивчення історії трудового виховання, його змісту, форм, методів, загальної трудової підготовки і політехнічної освіти зробили українські вчені-педагоги другої половини ХХ ст.

(О. Биковська, Ю. Белов, Ю. Васильєв, А. Вихрущ, Г. Волков, В. Мадзігон, В. Оржеховська, Д. Сергієнко, М. Стельмахович, В. Струманський, Д. Тхоржевський, О. Коберник, І. Косик, М. Левківський, Г. Левченко, А. Пашинський, В. Савченко, В. Салієнко, Н. Слюсаренко та ін.). Водночас історіографічний огляд наукової літератури засвідчив, що проблема становлення системи трудового виховання підростаючого покоління в історії педагогіки потребує подальшого вивчення.

Мета статті – розкрити зарубіжний досвід трудового виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні питання підготовки молоді до практичної діяльності почали привертати увагу передових мислителів в епоху Відродження. У працях соціалістів-утопістів Т. Мора (1478–1535) і Т. Кампанелли (1568–1639), у творах гуманіста Ф. Рабле (1494–1553) і деяких інших авторів цього та більш пізнього часу висловлювалися цікаві думки про виховання молоді на основі засвоєння реальних знань і посильної участі у праці. Заслугове на увагу ідея англійського філософа Т. Мора, сутність якої полягає в тому, що «кожен, виростаючи, повинен навчатися батьківському ремеслу: до нього більшість відчуває схильність від природи» [9, с. 117]. Ця ідея Т. Мора доповнилась Т. Кампанеллою у трактаті «Місто Сонця» (1602), в якій він висловлює цікаву думку про знайомство підлітків з професіями шляхом створення музею, де «зображені всі ремесла з їх знаряддями та їх застосування у різних народів» [5, с. 34].